

Posicionament sobre els processos de descolonització dels museus

Els museus han estat, al llarg de la seva història, institucions fonamentals per a la conservació, interpretació i difusió del patrimoni cultural i científic. El seu paper ha estat i és rellevant en la configuració de les identitats locals i nacionals, associades a l'estudi i consagració del patrimoni que custodien.

Com a antropòlogues, sabem que la producció científica sobre el patrimoni no constitueix un programa neutral, objectiu, ni apolític, sinó que forma part de dinàmiques de poder i coneixement vinculades a projectes polítics específics. En aquest sentit, nombrosos museus i col·leccions guarden una estreta relació amb les iniciatives imperials i/o colonials que les metròpolis d'Europa Occidental van desplegar a partir del segle XV dC. Tot i que els debats sobre l'origen i l'existència d'aquest llegat colonial, conservat per les institucions museístiques europees, es remunten al mateix moment de la seva adquisició, en la darrera dècada han proliferat les controvèrsies sobre el destí d'un patrimoni que avui és objecte d'impugnacions des de posicions diverses. En aquest escenari, els museus d'antropologia han ocupat un lloc central en la controvèrsia, ja que són objecte de tot tipus de qüestionaments sobre la seva funció, forma de governança i les aliances que estableixen.

L'ASAAE reconeix la importància d'abordar aquestes qüestions des d'una perspectiva crítica i constructiva. L'antropologia ha tingut un paper rellevant en la conformació dels museus etnogràfics i d'història natural, així com en la conceptualització del patrimoni cultural, material i immaterial. D'altra banda, també sabem que és una disciplina nascuda en el marc de les iniciatives imperials europees, amb la finalitat de justificar-ne els projectes. Aquestes evidències acumulades ens atorguen una certa responsabilitat i, per això, com a antropòlogues, ens sembla imprescindible contribuir als processos de revisió, reorientació i diàleg traçats sobre el futur d'aquest patrimoni i dels propis museus d'antropologia. Per una banda, per les relacions estretes que sovint mantenim amb les comunitats interpel·lades per l'existència d'aquestes col·leccions. Per l'altra, per la utilitat que conserva l'antropologia com a eina poderosa i crítica de les nostres pròpies societats.

En aquest sentit, ens sembla necessari subratllar els següents aspectes:

1. Reconeixement del passat colonial i transparència.

Els museus s'han de comprometre a analitzar i difondre el seu propi passat racista i colonial, incloent-hi en aquest procés les condicions en què van ser adquirides moltes de les peces que avui formen part de les seves col·leccions. Tot això implica una revisió rigorosa de la documentació i la màxima transparència en la comunicació amb el públic.

2. Diàleg i col·laboració amb les comunitats d'origen.

La descolonització no es pot entendre únicament com un procés intern dels museus, sinó que ha d'implicar un diàleg continu i simètric amb les comunitats d'origen de les col·leccions, tant si es troben a les antigues colònies com a les metròpolis. Tot això inclou el foment d'un conjunt variat de processos de reparació, així com la incorporació

de veus autoritzades i epistemologies no occidentals en la interpretació d'aquest patrimoni. Ens sembla necessari donar a conèixer i dignificar els coneixements subalterns elaborats a l'entorn d'aquestes peces i col·leccions, sense caure en una mena de populisme intel·lectual que els validi al marge dels seus propis arguments i objectius.

3. Diversificació de narratives i epistemologies.

Ens sembla fonamental promoure una relectura crítica dels discursos museogràfics per evitar la perpetuació d'estereotips i visions eurocèntriques. Tot això requereix incorporar perspectives diverses en les pràctiques curatorials i educatives dels museus.

4. Ètica en la recerca i la conservació.

L'antropologia té el compromís d'impulsar pràctiques ètiques en la recerca, documentació i conservació del patrimoni, garantint que els processos de reparació, conservació i reinterpretació es duguin a terme amb el respecte i la sensibilitat necessaris.

5. Revisió de polítiques institucionals.

La descolonització dels museus ha de ser un procés estructural i sostingut en el temps. Això implica revisar en profunditat les polítiques institucionals relacionades amb l'adquisició, conservació i exhibició de les col·leccions, així com implementar programes de formació dirigits als professionals del sector. Igualment, requereix l'adopció de polítiques laborals que representin i respectin la diversitat cultural, de gènere i de classe pròpia de les societats europees contemporànies. També és fonamental repensar les aliances estratègiques d'aquestes institucions, evitant reproduir lògiques colonials i reconeixent el valor dels sabers subalterns sense reforçar els sistemes que perpetuen la seva opressió actual. Creiem que la transformació dels discursos museístics no serà convincent si no va acompanyada de canvis reals en les pràctiques de governança d'aquestes institucions.

6. Els museus com a espais per a la reparació.

La descolonització dels museus s'ha d'inscriure en un marc més ampli de reflexió crítica sobre les lògiques de la colonialitat, entesa com un entramat de relacions de poder que persisteix més enllà dels processos històrics de colonització. En aquest context, els museus poden i han de funcionar com a espais que contribueixin a polítiques de reparació simbòlica, política i material. Aquestes polítiques, però, no poden limitar-se a l'àmbit institucional del museu, sinó que han de transcendir-ne les fronteres, involucrant altres actors i institucions públiques i privades. Les antropòlogues, per la nostra formació crítica i el nostre compromís amb diverses comunitats, podem tenir un paper clau en l'anàlisi d'aquests llegats colonials i en la identificació de responsabilitats, persones interlocutores i mecanismes adequats per a la reparació. En aquest sentit, és imprescindible que els processos reparadors no es redueixin a gestos simbòlics, sinó que impliquin transformacions estructurals i sostingudes en el temps, en línia amb els principis ètics i polítics que orienten aquesta declaració.

En resum, l'ASAAE defensa que els museus han de ser espais de reflexió crítica i de diàleg intercultural, i que la descolonització no s'ha de percebre com una amenaça, sinó com una oportunitat per repensar les relacions de poder en la producció del coneixement i en la societat, avançant així cap a institucions més inclusives i respectuoses amb la diversitat. En aquest sentit, l'ASAAE desitja promoure i participar

en totes aquelles iniciatives ciutadanes que reclamin un nou marc legal integral per tal de regular els processos de descolonització dels museus en el sentit recollit per aquesta declaració.

Reiterem el nostre compromís de contribuir a aquest debat des de l'antropologia i de col·laborar amb institucions, comunitats i altres actors implicats en la construcció d'un model museístic més just i equitatiu.

ASAAE fa públic el seu posicionament sobre els processos de descolonització dels museus expressat al present document amb data del 30 de setembre de 2025.